

kenen. Natuurlijk kan ik er niet aan denken hier een uitvoerige uiteenzetting te geven van Luther's justificatieleer, zooals ze in dezen commentaar wordt gevonden; dit behoeft ook niet, want HOLL heeft in zijn artikel: „Die Rechtfertigungslehre in Luthers Vorlesung über den Römerbrief" in het Zeitschrift für Theologie und Kirche, 1910, p. 245 en v.v. reeds op voortreffelijke wijze gedaan en in hoofdzaak kan ik me met zijn resultaten vereenigen. Hier komt het er alleen op aan, de aanklacht van Denifle te weerleggen. Die aanklacht laat zich in drie punten saamvatten: 1<sup>e</sup> dat Luther alleen een uitwendige justificatie zou kennen, een juridische of forensische, maar zonder dat daarbij een innerlijke verandering in den mensch plaats vindt; 2<sup>e</sup> dat volgens Luther Christus in deze justificatie eigenlijk overbodig zou wezen; 3<sup>e</sup> dat deze justificatie zou tot stand komen zonder eenige voorbereiding bij den mensch.

Wat de eerste beschuldiging aangaat, heb ik in noot 103 reeds aangetoond, hoe Luther wel degelijk leert, dat er niet alleen een toerekening van de gerechtigheid van Christus plaats vindt in juridischen zin, maar ook een ethische rechtvaardigmaking van den zondaar, een *mutatio et renovatio hominis*, die bestaat in de *mortificatio carnis* en in de *vivificatio spiritus*. Het woord *justificatio* wordt dan ook door Luther promiscue, in beiderlei zin gebruikt, nu eens als *justum reputare* en dan weer als *justum facere*, en het is soms zelfs zeer moeilijk te zeggen, of Luther de *justificatio* in juridischen of in ethischen zin bedoelt. Zoo zegt Luther bijv. in I, 1, p. 20: „Idem est iustum esse apud Deum et iustificari apud Deum; non enim quia iustus est, ideo reputatur a Deo, sed quia reputatur a Deo, ideo iustus est" en I, 1, p. 45: „Et aptius 'iustificati' quam, 'iusti' et aptius 'iustificatio' quam 'iustitia' de nobis dicitur. Quia solus Christus iustus est et iustitiam habet, nos autem adhuc semper iustificamur et in iustificatione sumus" (zie voorts I, 2, p. 266, 267). Vandaar, dat Luther nu eens zegt, dat we „iustificati" zijn „per reputationem Dei" (I, 1, 45) en dan weder, dat „tota vita populi fidelis est non nisi postulare, querere et petere iustificari semper usque ad mortem" (I, 2, p. 99, 100). Los staan deze beide begrippen bij Luther dan ook niet naast elkaar. Hij zegt veeleer, dat de mensch „per nativitatem novam transit de peccato ad iustitiam" (I, 2, p. 266) en legt dus een nauw verband tusschen de regeneratio en de justificatio. En evenzoo zegt hij uitdrukkelijk, dat de gerechtvaardigde wel op het oogenblik van de justificatio nog impius is, maar dit niet blijft: „sequitur quod sit iam